

การมีส่วนร่วมภาคพลเมืองในการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม

Civic Participation in Environment Law Compliance

ธนอมศรี สิทธิเดช¹

บทคัดย่อ

ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้างตั้งแต่ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมมลภาวะที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้วก็ตาม แต่ยังคงพบการละเมิดกฎหมายส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม แหล่งกำเนิดของมลภาวะที่สำคัญได้แก่ แหล่งที่อยู่อาศัย และอุตสาหกรรมในพื้นที่ ด้วยข้อจำกัดของหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดด้านบุคลากรหรืองบประมาณ ทำให้การบังคับใช้กฎหมาย ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมยังคงอยู่และทวีความรุนแรงมากขึ้น

การมีส่วนร่วมภาคพลเมืองจึงเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้วยความสมัครใจ โดยใช้รูปแบบของบรรทัดฐานสังคม (Social Norm) เป็นตัวแปรที่สำคัญในการสร้างความตระหนักของการเป็นพลเมืองที่ดี มีความรู้สึกผูกพันต่อถิ่นที่อยู่อาศัย ตระหนักรู้และรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เกิดเป็นสังคมพลเมืองที่มีความเข้มแข็ง เกิดร่วมมือภายในชุมชนในท้องถิ่นในการสร้างสังคมที่มีความยั่งยืน

คำสำคัญ การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมภาคพลเมือง การปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม

Abstract

At present, environmental problems are a major problem that affects the community up to the nation level. Although there are environmental laws to control pollution that impact to environmental. But still found violations of the law, and cause environmental problem. Major sources of pollution come from the residence and industry in the area. Limitation of law enforcement from government agencies such as personnel or budget constraints make enforcement gap. As a result, environmental problems remain and severe.

¹ นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Civic participation is another tool that will make voluntary compliance with environment law. Social Norms are important variables to build awareness and relation of civic. Relative of community will be aware and make social responsibility. Sustainable society with strong civic society and community cooperate.

Keywords: Participation, Civic Participate, Law Compliance

บทนำ

ในปัจจุบันพบว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตบนโลก ประเทศไทยเองก็กำลังเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงไปพร้อมๆ กับการเติบโตทางเศรษฐกิจภายในประเทศที่มีการขยายอย่างรวดเร็ว เนื่องจากรัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตลอดระยะเวลา 35 ปีที่ผ่านมา ซึ่งภาครัฐก็ตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่กำลังส่งผลกระทบต่อไปในวงกว้าง การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นประเด็นสำคัญในลำดับต้นๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ รัฐธรรมนูญของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 ถึงฉบับปัจจุบันปี พ.ศ.2560 ซึ่งได้กำหนดถึงสิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล สิทธิในสิ่งแวดล้อมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสิทธิของประชาชน ชุมชน ในระดับท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วม มีสิทธิและเสรีภาพในการจัดการ ดูแล บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเองอย่างถูกต้องและเป็นธรรม โดยมีภาครัฐมีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมไว้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีการออกพระราชบัญญัติเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ในมาตราที่ (7) ที่ได้กำหนดให้มีการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกท้องถิ่น ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง และมีส่วนร่วมในการ ลดปัญหาสิ่งแวดล้อมแต่อย่างไรก็ตามปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ยังคงอยู่ และมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแหล่งกำเนิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ได้แก่ 1) การปล่อยของเสีย ขยะมูลฝอย จากแหล่งที่อยู่อาศัย 2) การปล่อยมลพิษจากอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นมลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ ซึ่งพบว่ามีมลพิษก่อกวนมลพิษสิ่งแวดล้อม ลักลอบในการทิ้งขยะมูลฝอย ปล่อยน้ำเสีย อากาศเสีย ออกสู่พื้นที่สาธารณะ ก่อให้เกิดมลภาวะส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัญหาสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายเช่น การขาดแคลนบุคลากรในการติดตามการบังคับใช้กฎหมาย ทรัพยากร และงบประมาณในการควบคุมการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีอย่างจำกัด ทำให้เกิดช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่ต้องอาศัยความศรัทธา ความรับผิดชอบ ต่อสังคม สร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมดูแล รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็น สำคัญ การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด และบทลงโทษที่รุนแรงไม่ได้เป็นหลักประกันได้ว่าจะมี การปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น กฎหมายสิ่งแวดล้อมจึงต้องอาศัยความตระหนักของสิทธิ และหน้าที่พลเมืองที่ดีในสังคมเป็นสำคัญ การสร้างแรงจูงใจพลเมือง (Civic Motive) และแรงจูงใจ จากสังคม (Social Motive) ให้เห็นถึงหน้าที่ของพลเมืองที่ดี มีความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของ พื้นที่ให้เกิดขึ้นกับพลเมือง ย่อมส่งผลให้เกิดการปฏิบัติตามกฎหมายด้วยความสมัครใจ (Law Compliance) และเมื่อสังคมมีพลเมืองที่ดีแล้ว พลเมืองที่ดีจะเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตาม กฎหมาย เกิดเป็นสังคมที่เข้มแข็ง มีพลังและศักยภาพในการร่วมกันแก้ไขปัญหา ร่วมกันกำหนด นโยบายต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมในสังคมและท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความเป็นพลเมือง

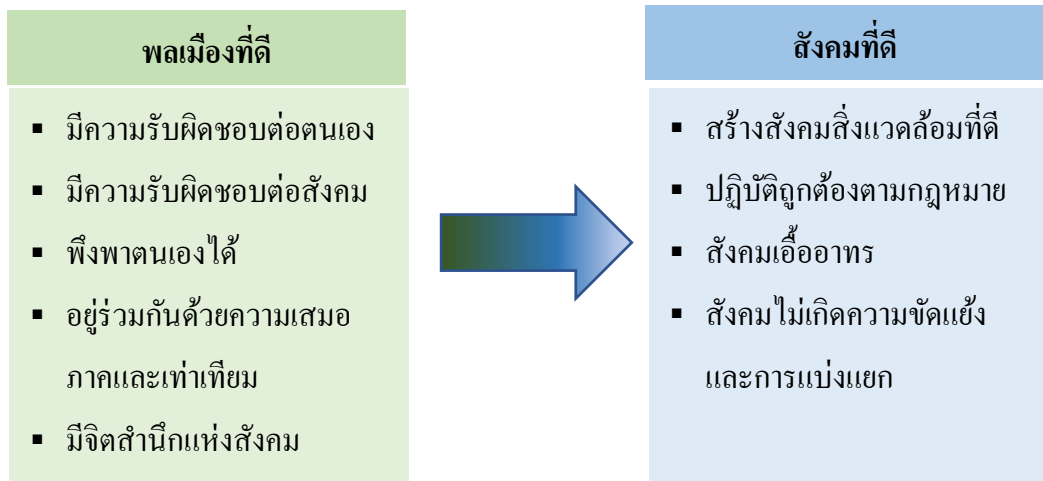
พลเมือง หมายถึง ประชาชนที่มีสิทธิและหน้าที่ กระทำแต่สิ่งดี อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความ สงบสุข พลเมืองจึงเป็นสมาชิกภายในสังคมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งร่วมกัน เช่นพลเมืองไทย ที่ อาศัยในประเทศไทยมีสิทธิตามกฎหมายที่กำหนด พลเมืองที่ดีในสังคมจะต้องมีคุณสมบัติที่จะส่งเสริม ให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ซึ่งคุณสมบัติของพลเมืองที่ดีในระบบควรมีคุณสมบัติ ดังนี้ (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555, น. 31-36)

1. พลเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และพึ่งตนเองได้ เพราะพลเมืองมีสิทธิ และ เสรีภาพในบ้านของตน จึงต้องรับผิดชอบต่อตนเองก่อนเป็นอันดับแรก
2. พลเมืองที่ดีต้องเคารพในสิทธิของผู้อื่นที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน เพราะทุกคนมีสิทธิและ เสรีภาพเท่าเทียมกัน ต้องเคารพสิทธิซึ่งกันและกันตามกฎหมาย
3. พลเมืองที่อยู่ร่วมกันต้องเคารพในความแตกต่าง และยอมรับในความหลากหลายในสังคม ไม่ว่าจะเป็ความแตกต่างของอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อ รวมถึงความคิดเห็นทางการเมือง
4. พลเมืองในสังคมมีความเสมอภาคและมีความเท่าเทียมกัน ในฐานะของเจ้าของประเทศ ไม่ว่าจะพลเมืองจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม
5. พลเมืองต้องเคารพกฎ กติกา ของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่รัฐได้ บัญญัติขึ้น เพื่อบังคับใช้ในสังคมและยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นหากไม่ปฏิบัติตาม
6. พลเมืองต้องมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบต่อร่วมกันในสังคมในฐานะของการเป็นสมาชิก ในสังคม จะต้องรับผิดชอบต่อและไม่สร้างปัญหาส่งผลกระทบต่อสังคมที่อยู่อาศัย

ลักษณะของพลเมืองว่าจะต้องประกอบไปด้วย 3 ส่วน (Joel Westheimer and Joseph Kahne, 2004, p. 241)

1. พลเมืองจะต้องรับผิดชอบส่วนตน และรับผิดชอบต่อชุมชนที่ตนเองอยู่ โดยเริ่มจากความสุจริต และปฏิบัติตามกฎหมาย
2. การมีส่วนร่วมในความเป็นพลเมือง โดยการเข้าร่วมสมาชิกภายในชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชน ร่วมดูแลสนับสนุนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
3. พลเมืองต้องมีจิตสำนึกแห่งสังคม หรือจิตสาธารณะ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ทั้งทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

จากแนวคิดของการเป็นพลเมืองที่ดีจะเห็นได้ว่าสังคมที่เข้มแข็งและสังคมที่มีความยั่งยืน มีจุดเริ่มต้นมาจากการเป็นพลเมืองที่ดีและการเป็นพลเมืองที่ดีนั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมเป็นหลัก พลเมืองที่ดีจึงมีความสำคัญ และเป็นกำลังในการสร้างความยั่งยืนให้แก่สังคมและประเทศ ความตระหนักในหน้าที่และสิทธิของการเป็นพลเมืองจะส่งผลให้พลเมือง มีความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมที่ดีในที่อยู่อาศัย มีความผูกพันต่อถิ่นที่อยู่อาศัย และอยากเห็นท้องถิ่นของตนเองมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน พร้อมยินดีจะปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปภาพรวมของความเป็นพลเมืองที่ดีที่สามารถสร้างสังคมที่ดีได้อย่างไร แสดงไว้ใน ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 พลเมืองที่ดี สร้างสังคมที่ดี ดัดแปลงจาก ลักษณะของพลเมืองของ Joel Westheimer and Joseph Kahne, 2004, p. 241 และ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555, น. 31-36

การส่งเสริมและสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีให้เกิดขึ้นกับประชาชนในสังคมจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการและเริ่มปลูกฝังตั้งแต่เด็ก เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่มีความเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต โดยจัดกิจกรรมสร้างความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง เช่น กิจกรรมการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย กิจกรรมจิตสาธารณะต่างๆ เช่นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของพลเมือง

การมีส่วนร่วมเป็นคุณลักษณะเบื้องต้นในสังคมประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรประเทศไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดเรื่องของสิทธิของพลเมืองในมาตราที่ 66 ถึงสิทธิแห่งการอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญมีเป้าหมายเพื่อให้พลเมืองในชุมชนหรือสังคมนั้นมีสิทธิและอำนาจร่วมกับภาครัฐในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง พลเมืองที่มีการรวมตัวอย่างเข้มแข็ง และรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์ จะส่งเสริมให้ มีการปกป้องสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง และมาตราที่ 67 ของรัฐธรรมนูญ กำหนดให้พลเมืองมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และมีคุณภาพ กระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้สังคม ด้วยความตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งในสังคม มีความเป็นเจ้าของร่วมในสังคม โดยการมีส่วนร่วมนี้ ประกอบไปด้วยหลายส่วน ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางกายภาพ หมายถึง การร่วมมือร่วมแรงในการทำงานร่วมกัน เช่นการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะมูลฝอยในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการปลูกป่า การขุดลอกคูคลอง เป็นต้น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางสติปัญญาในการมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมปรึกษาหารือ และการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ระหว่างพลเมืองในท้องถิ่น เป็นการสร้างความผูกพันระหว่างพลเมือง และความผูกพันในสังคม ทำให้เกิดแรงผลักดันในการเกิดการมีส่วนร่วมต่อสาธารณะ โดยมีความมุ่งหมายให้เกิดการสร้างสรรค์ที่ดีแก่สังคมในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่เกิดเป็นสังคมที่ดี

ผลจากการมีส่วนร่วมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในสังคมของตนเอง และทำให้พลเมืองต่างมีความรับผิดชอบและรับชอบทั้งประโยชน์และโทษที่อาจจะเกิดขึ้นจากการกระทำของคนภายในสังคมเดียวกัน เมื่อมีการรวมกันเป็นกลุ่มหรือสังคม จะต้องอยู่รวมกันอย่างมีเป้าหมาย และมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ กระบวนการมีส่วนร่วมที่ดีและมีประสิทธิภาพ มีปัจจัยมาจาก 1) การให้ข้อมูล (inform) ซึ่งข้อมูลนี้จะต้องเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าและเผยแพร่ผ่านสื่อที่เหมาะสมและมีคุณภาพ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ และสามารถนำมาใช้เพื่อการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจควรจะต้องมีความรู้ มีข้อมูลเพียงพอเพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และตัดสินใจบนพื้นฐานผลประโยชน์ต่อส่วนรวม

การมีส่วนร่วมภาคพลเมืองในการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม

กฎหมายที่มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมานั้นก็เพื่อจัดระเบียบให้กับสังคม ช่วยรักษาความมั่นคงให้รัฐ ระวังข้อพิพาท ประสานผลประโยชน์ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือในการรักษาระเบียบของสังคม เพื่อให้ง่ายต่อการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า

กฎหมายที่ตราขึ้นมาและประกาศมีผลบังคับใช้กับผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตาม รวมถึงกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน การบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) การเฝ้าติดตามการปฏิบัติตามกฎหมาย และการตรวจจับผู้ละเมิดกฎหมายเป็นหน้าที่ของผู้รักษากฎหมายโดยตรง แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านกำลังคน งบประมาณ ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดเป็นช่องโหว่ และมีการละเมิดกฎหมาย ส่งผลกระทบต่อสังคมและชุมชน

จากข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวทำให้เกิดมุมมองที่ว่า หากผู้เกี่ยวข้องสมัครใจในการปฏิบัติตามกฎหมายโดยไม่ต้องบังคับ และมีการติดตามเฝ้าระวังการปฏิบัติตามกฎหมายโดยภาคสังคมแล้ว ปริมาณการละเมิดกฎหมายจะลดลง ซึ่งการปฏิบัติตามกฎหมายด้วยความสมัครใจนี้ ต้องเริ่มจากความรับผิดชอบที่มีต่อตนเองและสังคม กล่าวคือ ต้องมีความเป็นพลเมืองที่ดี มีความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความต้องการและยินยอมปฏิบัติตามกฎหมายอย่างโปร่งใส และยินดีให้มีการตรวจสอบ

ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย (Law Compliance) ได้แก่ 1) ความชัดเจนของกฎหมายที่ผู้ปฏิบัติเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้ 2) กฎหมายไม่ทำลายชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิม 3) ปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่ ความพร้อมของงบประมาณในการดำเนินการเพื่อให้สามารถจัดสรรทรัพยากรให้ปฏิบัติได้ถูกต้องตามกฎหมาย ความรู้ความสามารถของบุคลากรในองค์กรในการปฏิบัติตามกฎหมาย และ 4) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อสังคม จริยธรรม วัฒนธรรม และความผูกพันทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการชักนำให้องค์กรมีการปฏิบัติตามกฎหมาย และด้วยความรู้สึกผูกพันที่มีต่อสังคมย่อมต้องการให้สังคมปกติสุขเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน (อาคม ใจแก้ว, 2533: หน้า65)

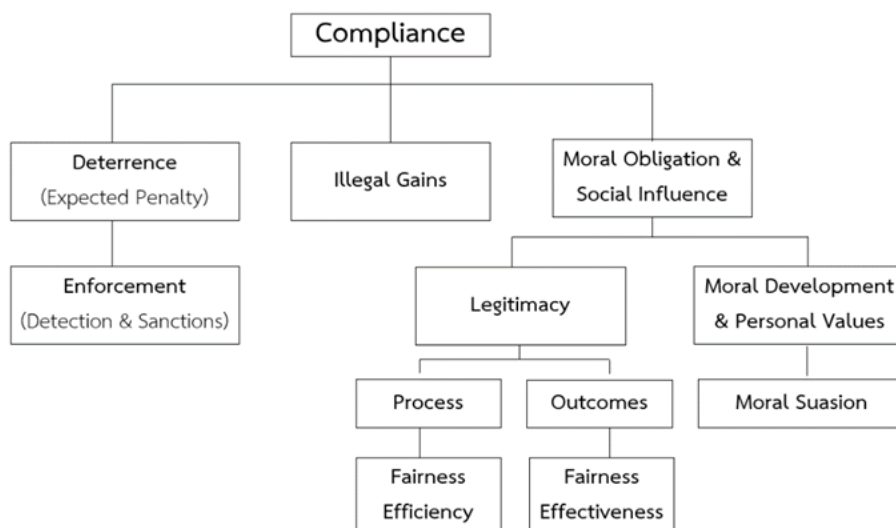
ทฤษฎีของการปฏิบัติตามสามารถจัดรูปแบบของการปฏิบัติตามได้สองกลุ่มดังนี้ (Grossman, Dave and Zaelke, Durwood, 2005: p.74)

1. การปฏิบัติตามอย่างมีเหตุและผล (Rationalist) ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามที่มีแนวโน้มไปทางการบังคับให้ปฏิบัติตามกฎหมาย หากไม่ปฏิบัติตามแล้วยอมส่งผลให้ได้รับการลงโทษ โดยผู้บังคับใช้กฎหมาย หรือผู้ดูแลผลประโยชน์จากการบังคับใช้กฎหมายนั้น

2. การปฏิบัติตามบรรทัดฐาน (Normative) เป็นการมุ่งเน้นเพื่อขอความร่วมมือในการปฏิบัติ (Cooperation) และให้การช่วยเหลือ สนับสนุน เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้ ซึ่งเน้นรูปแบบของการป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดกฎหมายมากกว่าการตรวจจับผิดและนำไปสู่การลงโทษ

การปฏิบัติตามในหลักทฤษฎีบรรทัดฐาน (Normative Theories) นี้ มีค่านิยมในสังคมเป็นตัวแปรที่สำคัญในการเลือกที่จะเชื่อฟังและปฏิบัติตามนโยบาย หรือกฎหมายที่สำคัญ และปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการเชื่อฟังและปฏิบัติตามคือ ความน่าเชื่อถือ และการชักจูงให้ปฏิบัติตามกฎหมาย

ซึ่งมีอิทธิพลมาจาก ข้อตกลงที่มีร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ ที่เป็นข้อมูลในการตัดสินใจปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัติตามโดยอาศัยบรรทัดฐานเป็นตัวแปร จึงต้องใช้พลังมวลชนในการผลักดัน และโน้มน้าวให้มีการปฏิบัติที่ถูกต้องอยู่ในกรอบการยอมรับของภาครัฐ การสร้างบรรทัดฐานส่วนบุคคล และบรรทัดฐานของสังคมซึ่งเป็นที่มาของพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อการเชื่อฟังและปฏิบัติตาม มีหลักฐานยืนยันว่า จริยธรรมส่วนบุคคล และจริยธรรมสังคม มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามกฎหมาย การจูงใจเป็นการสร้างความปรารถนาระดับบุคคล (Individual's Desire) ที่อยู่ภายในจิตใจที่มีความรู้สึกมีภาระผูกพัน และรับผิดชอบต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย เช่นตำรวจจะไม่ประพฤติผิดกฎหมาย เพราะภายในจิตใจมีความผูกพันกับภาระกิจที่เป็นผู้รักษากฎหมาย (Jon G Sutinen and K. Kuperan, 1999: p 174-175)

ภาพที่ 2 ปัจจัยที่ทำให้มีการปฏิบัติตาม (Determinant of compliance)

จาก A socio-economic theory of regulatory compliance, 1999: p183

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตามกฎหมาย 3 แนวทาง ได้แก่

- 1) การป้องปราม (Deterrence) มีการตรวจจับและเข้าแทรกแซง เพื่อบังคับให้ปฏิบัติตามกฎหมาย การลงโทษจะเป็นสิ่งที่บังคับให้เกิดการปฏิบัติตามเพราะเกรงกลัวการลงโทษและจะไม่กระทำผิด
- 2) การให้ผลตอบแทนหากไม่มีการละเมิดกฎหมาย (illegal gains) และ
- 3) ภาระผูกพันทางศีลธรรม และอิทธิพลของสังคม (Moral Development & Personal Values) ได้แก่การสร้างกระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Legitimacy) ย่อมให้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและมีความเป็นธรรม การกระทำที่ถูกต้อง และผู้นำกฎหมายไปบังคับใช้มีความเข้มแข็งส่งผลให้ สังคมยอมรับและพร้อมที่จะปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามกฎหมาย นอกจากนี้กฎหมายมีความชอบธรรม ผู้ปฏิบัติตามกฎหมายจะมีความยินดีที่จะปฏิบัติตาม การพัฒนาศีลธรรม จริยธรรม และสร้างคุณค่าให้กับบุคคลในสังคม (Moral

Development and Personal Value) เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในการปฏิบัติตาม หากสามารถพัฒนาศีลธรรมและคุณค่าในตัวบุคคลได้ก็มีความเป็นไปได้ที่ผู้นั้นจะปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัติตามกฎของสังคม พฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล สังคมและสิ่งแวดล้อม ทักษะที่คนคนมีผลต่อการแสดงออกในสังคม โดยการโน้มน้าวให้มีความเชื่อ และยึดมั่นในคุณธรรม การให้ความรู้ ข้อมูลที่เพียงพอและเหมาะสม เป็นสิ่งที่ช่วยปรับทัศนคติและสร้างค่านิยมในความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นได้

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนี้เป็นกฎหมายที่ต้องอาศัยความศรัทธาในการร่วมดูแล รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในสังคม ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความตระหนัก และเห็นคุณค่าของการรักษาสิ่งแวดล้อม และไม่เป็นผู้ทำลาย การปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมจึงต้องสร้างแรงจูงใจจากพลเมือง (Civic Motive) แรงจูงใจจากสังคม (Social Motive) เพื่อดึงพลังร่วมในการพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม และนอกจากต้องการแรงจูงใจแล้ว ปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้อีกประเด็นหนึ่งก็คือ ตัวกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีความหลากหลาย ซับซ้อน ยากต่อการทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติ ผู้ประกอบการจึงต้องมีการเสริมความรู้ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม ต้องเข้าใจว่าธุรกิจของตนเองมีโอกาสสร้างมลภาวะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร เพื่อให้เข้าใจและวางแผนให้ปฏิบัติได้สอดคล้องตามที่กฎหมายกำหนด

สรุปการมีส่วนร่วมภาคพลเมืองในการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม

การปฏิบัติตามกฎหมายเป็นหน้าที่ของพลเมืองในประเทศที่อยู่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย และอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเดียวกัน การบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) การเฝ้าระวังการละเมิดกฎหมาย ยังเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการ แต่กฎหมายจะถูกนำไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องเกิดจากการสมัครใจในการนำไปปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริง

การมีส่วนร่วมภาคพลเมืองเป็นหัวใจที่สำคัญในการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย (Law Compliance) โดยจะตัวแปรที่สำคัญคือ 1) ความเป็นพลเมืองที่ดี ซึ่งพลเมืองที่ดีจะต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีจิตสาธารณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 2) การมีส่วนร่วมของพลเมือง ตั้งแต่เริ่มรับข้อมูลข่าวสาร (Information) การมีส่วนร่วมในการคิด ปรัชญาการมีส่วนร่วม การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการติดตามผล 3) การสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้ปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม เช่น การได้รับการยกย่องจากสังคม การได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเช่น การลดหย่อนภาษี เป็นต้น

แนวทางในการสร้างสังคมพลเมือง (Civic Society) ที่มีความเข้มแข็ง ต้องมีการตั้งแต่วัยเยาว์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสังคมพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่ตั้งแต่ในชั้นเรียน การสร้างประชาคม

พลเมืองที่ดี มีจิตสาธารณะ การส่งเสริมกิจกรรมท้องถิ่น ทั้งในส่วนของกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และการให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักรู้ของการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมที่มีความยั่งยืน ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. [ออนไลน์]. ค้นจาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/> เมื่อ 5 มกราคม 2561.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535. (2550). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สุตรไพศาล.
- ประเวศ วะสี. (2551). การเมืองภาคพลเมือง สู่อริยประชาธิปไตย. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง Civic Education. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- อาคม ใจแก้ว. (2533). การนำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาดุขฎิบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Joel Westheimer, Joseph Kahne. (2004). Educating the good citizen political choices and pedagogical goal, *American political science association journal*. 37(2), 241.
- Jon G. Sutinen and K. Kuperan. (1999). A Socio-economic theory of regulatory compliance. *International journal of social environment*. 26 (No.1), 183.
- Grossman, Dave and Zaelke, Durwood. (2005). An introduction to theories of why states and firms do (and do not) comply with law. *Seventh International conference on environmental compliance and enforcement* 9-15 April 2005 (p.74).